

Kohtaamisia ammatillisen erityisopetuksen tutkimuskentällä

Anna-Liisa Lämsä

Tutkimuspäällikkö, KT

Ammattiopisto Luovi

anna-liisa.lamsa@luovi.fi

Johdanto

Jo vuoria on käyty keskustelua tutkimuksen, käytännön ja päätöksenteon erillisyydestä, vuorovaikutuksen puutteesta ja kehittämistarpeiden kohtaamattomuudesta. Eri toimijat ovat hajallaan ja heidän keskinäiset yhteytensä heikkoja tai satunnaisia. Tämä johtaa siihen, että tutkimustarpeet eivät aina välity opinnäytetyöntekijöille ja muille tutkijoille tai jos tutkimusaiheita olisikin, ei löydy resursseja tutkimusten toteutukseen. Toisaalta monien tutkimusten tulokset jäävät joko kokonaan tai ainakin suurelta osin hyödyntämättä, kun tieto tehdyistä tutki-

muksista ei leviä käytännön toimijoille ja päätöksentekijöille. Tästä huolimatta tutkimustieto on – tai ainakin sen tulisi olla – tärkeä ammatillisen asiantuntijuuden lähde (Heikkinen & Teräsahde 2011).

Edellä kuvatut ongelmat ovat tuttuja niin ammattikasvatukselle ja kasvatusalan muille tutkimussektoreille kuin myös organisaatioille, joissa tehdään tutkimusta. Tarkastelen puheenvuorossani eri toimijoiden yhteistyön mahdollisuuksia työpaikkani Ammattiopisto Luovin ja ammatillisen erityisopetuksen näkökulmista. Kyse on yhdestä esimerkiksi siitä, miten kasvatusalalla tehtävää tutkimusta voidaan koordinoita ja mahdollistaa eri toimijoiden yhteistyö.

Opinnäytetöiden koordinointi Ammattiopisto Luovissa

Ammattiopisto Luovi on Suomen suurin ammatillinen erityisoppilaitos, joka toimii 23 paikkakunnalla kautta maan. Luovilla on koulutustehtävän lisäksi erityisopetuksen kehittämisen ja palvelukeskustoiminta erityistehtävänä. Tämän tehtävän puitteissa oppilaitoksessa tehdään eri koulutusasteiden opinnäytetöitä ja muita tutkimuksia, joiden aihealueena on ammatillinen erityisopetus.

Luovissa on tehty viime vuosina kymmeniä opinnäytetöitä ja tälläkin hetkellä on tekeillä noin kaksikymmentä eri alojen ammattikorkeakoulu- ja masterin tutkintoihin sisältyvää opinnäytettä sekä muutamia jatko-opintotutkimuksia. Suurin osa töistä liittyy Luovin työntekijöiden omiin opintoihin, minkä lisäksi tekeillä on myös muita ammatilliseen erityisopetukseen liittyviä tutkimuksia. Aloite tutkimusyhteistyöhön voi tulla yksittäiseltä opiskelijalta, mutta siitä voidaan sopia myös korkeakoulun ja Luovin edustajien välisissä keskusteluissa sekä tiedottamalla mahdollisista tutkimusaiheista opiskelijoille ja korkeakouluille.

Aloittaessani Luovin tutkimuspäällikkönä tieto tekeillä olevista opinnäytetöistä oli hajallaan. Opinnäytetyöntekijät hakivat tutkimusluvut eri vastuualueiden esimiehiltä, eikä kenelläkään ollut kokonaiskäsitystä tekeillä olevista opinnäytetöistä. Myös tieto valmistuneista töistä jäi vain harvojen tietoon, eikä tietoa hyödynnetty niin laaja-alaisesti kuin olisi ollut mahdollista tai tieto saattoi jäädä jopa kokonaan hyödyntämättä. Tilanne Luovissa oli toden-

näköisesti samankaltainen kuin monissa muissakin oppilaitoksissa, joissa opinnäytetöiden tekemistä ei koordinoita.

Työhöni tutkimuspäällikkönä sisältyy Luovissa tehtävien opinnäytetöiden koordinointi. Koordinointitehtävä kattaa koko tutkimusprosessin aiheenvalinnasta ja tutkimusluvun hakemisesta tutkimustulosten julkaisuun ja levittämiseen. Toimenkuvaani kuuluvat muun muassa tutkimuslupien myöntäminen ja opinnäytetöiden ohjaus. Opiskelijat saavat minulta ohjausta aiheenvalintaan, tutkimuslupien hakemiseen, tutkimuksen toteutukseen ja raportointiin sekä lähdevinkkejä tarpeen mukaan. Töille nimetään lisäksi tarvittaessa tutkittavaa aihe- ja tehtäväaluetta tunteva työelämäohjaaja. Ohjauksen perustana ovat tutkimuksen peruskysymykset mitä, miksi, miten ja tutkimusprosessin jäsennsy niiden avulla (kuvio 1).

Kuvio 1. Tutkimuksen peruskysymykset ja tutkimusprosessi.

Luovissa annettu ohjaus ei korvaa ammattikorkeakoulun tai yliopiston antamaa ohjausta, vaan täydentää sitä. Sen tavoitteena on auttaa opinnäytetyöntekijöitä saamaan työnsä valmiiksi sekä välttämään edes osa niistä mutkista ja karikoista, joita tutkimustyössä usein tulee vastaan. Samalla sen tavoitteena on tukea eri toimijoiden välistä tutkimusyhteistyötä sekä saatujen tutkimustulosten hyödyntämistä käytännössä ja päätöksenteossa. Parhaimmillaan tutkimus alkaa käytännön tarpeista ja se myös palaa käytäntöön saatujen tulosten hyödyntämisen kautta.

Ammatillinen erityisopetus tutkimuskohteena

Useimmiten opinnäyteyhteistyö alkaa jo aiheenvalintvaiheessa. Luovissa opiskelijat saavat tarvittaessa ohjausta aiheenvalintaan sekä ideoita siitä, mitä ja miten heidän kannattaisi tutkia eli tietoa käytännön intresseistä ja toiveista. He saavat myös tietoa Luovissa jo tehdyistä ja tekeillä olevista opinnäytetutkimuksista, oman tutkimusaiheensa liittymisestä aiempiin tutkimuksiin sekä muita lähdevinkkejä.

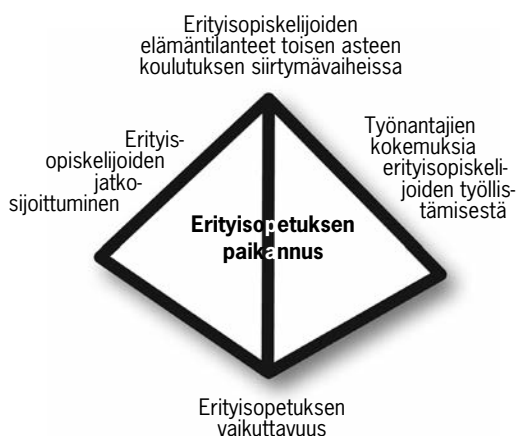
Opinnäytetyöntekijät voivat valita työnsä aiheen useammasta eri lähtökohdasta. He voivat hyödyntää aihetta valitessaan omaa kokemusmaailmaansa tai tehdä työn annetusta aiheesta. Vuosien varrella aiheenvalinnan kriteereiksi ovat osoittautuneet:

- Aihe kiinnostaa itseä → motivaatio ja työn valmiiksi saaminen
- Aihe liittyy käytännön työhön → ammatillinen kasvu sekä mahdollisuus hyödyntää tutkimustuloksia arjen toiminnassa ja sen edelleen kehittämässä

- Aihe on ajankohtainen → uudelle tiedolle on sosiaalinen tilaus.
- Aihe liittyy muihin tekeillä oleviin tutkimuksiin → lähdevinkkien ja vertaistuen saaminen muilta opinnäytetyöntekijöiltä sekä mahdolliset yhteiset teoreettiset lähtökohdat.

Kun aihe kiinnostaa opiskelijaa itseään, hän saa työnsä todennäköisemmin valmiiksi, kuin jos kyse olisi vain tehtävästä, joka hänen on pakko tehdä tutkintotodistuksen saadakseen. Kyse ei ole kuitenkaan koskaan vain siitä, mikä aihe kiinnostaa yksittäistä opiskelijaa, vaan aiheen valinnassa on huomioitava myös käytännön intressit ja se onko tutkimus mahdollista toteuttaa. Aiheesta ja sen rajauksesta sovitaan aina tarkemmin tutkimusluvan myöntämisen yhteydessä. Joskus tämä voi tarkoittaa myös tutkimuksen suuntautumista toisin kuin opiskelija itse on alun perin ajatellut. Myös itselle oudompi ja vähemmän kiinnostava aihe voi kuitenkin muuttua kiinnostavaksi, kun siihen perehtyy tarkemmin.

Jotta opinnäytetyö ei jäisi irralliseksi opintosuoritukseksi, sen on hyvä liittyä käytännön työhön ja sen edelleen kehittämiseen sekä kenties myös muihin tekeillä oleviin tutkimuksiin. Neuvotellesani opinnäytetöiden aiheista opiskelijoiden kanssa, sijoitankin ne mahdollisuuksien mukaan osaksi laajempaa tutkimuskokonaisuutta. Kun samaa aihetta tarkastellaan eri töissä eri näkökulmista, tukevat työt toisiaan ja antavat yksittäistä tutkimusta kattavamman kuvan aiheesta, esimerkiksi erityisopetuksen paikannuksesta, sen vaikuttavuudesta ja erityisopiskelijoiden elämäntilanteista koulutuksen siirtymävaiheissa (kuvio 2).

Kuvio 2. Aihealueen tarkastelu eri näkökulmista.

Kun eri opinnäytetyöt sijoitetaan osaksi laajempaa kokonaisuutta, voi niillä olla myös yhteisiä teoreettisia lähtökohtia tai ainakin yhteisiä lähteitä. Tämän lisäksi kokonaisuuksien kautta on mahdollista hahmottaa, mistä aiheista ja mistä näkökulmista tutkimusta kannattaisi tehdä eli mitä näkökulmaa ei vielä ole huomioitu tutkimuksissa. Näin kokonaisuuksien hahmottaminen toimii myös uusien aiheideiden lähteenä.

Opinnäytetyöpankki

Parin viime vuoden ajan tiedot tekeillä olevista ja valmistuneista opinnäytetöistä sekä mahdollisuuksien mukaan myös valmistuneet työt kokonaisuudessaan on julkaistu Luovin intranetissä. Opiskelijoita on ohjeistettu ottamaan yhteyttä minuun, mikäli he ovat aloittamassa tai tekemässä opinnäytetyötä Luovissa tai jos he ovat tehneet viime vuosina opinnäytetutkimuksen, jonka tietoja ei löydy Luovin intrasta. Olen ryhmitellyt tekeillä olevat ja valmistuneet työt intranetissä niiden aihealueiden mukaisesti (kuvio 3). Ryhmittelyssä on samalla kyse eräänlaisesta ammatillisen erityisopetuksen tutkimuskentän analyysistä. Tekemäni teemoittelun tavoitteena on jäsentää sitä, mistä aiheista tutkimusta on tehty sekä auttaa Luovin henkilöstöä löytämään itseään kiinnostavat opinnäytetyöt.

Intranettiin kootut opinnäytetyöt muodostavat opinnäytetyöpankin, jonka tavoitteena on tehdä tehty työ näkyväksi. Tämä koskee niin tehtyjä opinnäytetöitä kuin myös niiden tarkastelun

Kuvio 3. Luovissa tehtävien opinnäytetöiden aihealueet.

kohteena olevaa käytännöntyötä. Opin-
näytetyöpankki toimiikin niin opiskeli-
joiden kuin myös muiden luovilaisten
materiaalipankkina, josta he voivat löy-
tää tietoa ammatillisesta erityisopetuk-
sesta sekä ideoita omaan työhönsä ja sen
edelleen kehittämiseen. Luovissa tehty-
jen opinnäytetöiden ohella intrasta löy-
tyvät tiedot myös muualla tehdyistä väi-
töskirjoista ja muista tutkimuksista, joi-
den aihealueena on ammatillinen eri-
tyisopetus. Mikäli tutkimus on saatavil-
la sähköisenä, on intranetissä linkki sii-
hen. Julkaisu on näin heti saatavilla ja
luovilaisten voivat selailta valmistuneita
töitä omilta tietokoneiltaan ja saada
näin lähteitä niin opinnäytetöihin kuin
myös käytännön työn taustaksi.

Jo vakiokäytänteeksi muodostuneen
sähköisen julkaisemisen ohella osa opin-
näytetöistä voidaan julkaista myös Luo-
vin julkaisusarjassa tai muissa julkai-
suissa joko sellaisenaan tai muokattui-
na. Tavallisempaa on kuitenkin, että
pyydän opiskelijaa kirjoittamaan artik-
kelin toimittamaani tietokirjaan, jossa
on koottuna tiettyä aihealuetta käsitte-
levää tutkimus- ja kokemustietoa (esim.
Lämsä 2009; Lämsä 2011; Veivo &
Lämsä 2010). Näin tieto opinnäytetöistä
ja niiden tuloksista leviää laajemmalle,
mikä edistää myös tutkimustiedon hyö-
dyntämistä käytännössä ja päätöksen-
teossa.

Tutkimusyhteistyön ja tulosten hyödyntämisen mahdollisuuksia

Opinnäytetyön tekeminen on
olennainen osa opintoja eri
koulutusasteilla. Samalla se on
epäilemättä usein yksi vaativimmista eri
opintoihin sisältyvistä tehtävistä. Se voi
kuitenkin olla myös yksi antoisimmista

tehtävistä. Opinnäytetyö on eräänlainen
oman alan osaamisen ja ammatillisen
asiantuntijuuden näyttökoe. Sen avulla
työntekijä voi osoittaa perehtyneensä
laaja-alaisesti ja syvällisesti tiettyyn aihe-
alueeseen sekä omaavansa työelämässä
tarvittavia valmiuksia asiaviestintään,
analyttiseen ajatteluun ja ongelmanrat-
kaisuun. Parhaimmillaan opinnäytetut-
kimus onkin tehokas ammatillisen kas-
vun väline ja se antaa myös muille toi-
mijoille uutta tietoa tarkastellusta il-
miöstä.

Omat kokemukseni opinnäytetöiden
tekemisestä ammattioppilaitoksessa se-
kä tutkimustoiminnan koordinoinnista
ja ammatillista erityisopetusta koskevan
tutkimustiedon levittämisestä ovat posi-
tiivisia. Kun tutkimusta tehdään oppi-
laitoksen sisällä ja opinnäytetöiden teki-
jöinä ovat oppilaitoksessa työskentelevät
henkilöt sekä alalle opiskelevat, tutki-
musten yhteys käytäntöön on vahva. Tä-
mänkaltainen tutkimustyö luo luonte-
van perustan teorian ja käytännön vuo-
rovaikutukselle, mutta myös korkeakou-
lujen ja käytännön yhteistyölle. Opiske-
lijat saavat korkeakouluopinnoissaan
uutta tietoa oman työnsä perustaksi.
Korkeakoulut saavat puolestaan opin-
näytetöiden kautta tietoa ammattikasva-
tuksen arjesta ja käytännön haasteista.
Tämänkaltaista tietoa tarvitsevat myös
päättäjät ammattikasvatukseen liittyvän
päättöksenteon tueksi.

Ongelmana ei usein ole niinkään tie-
don tuottaminen kuin sen levittäminen.
Yhtenä syynä tähän on tutkimuksissa
käytetty kieli, jota eri toimijat pitävät
herkästi liian teoreettisena ja vaikeasel-
koisena. Myös hyvät ideat menettävät
merkityksensä, jos niitä ei ymmärretä oi-
kein tai tutkimusraporttia ei haluta
lukea lainkaan, koska käytetty kieli on

liian vaikeaa. Käytettyyn kieleen kiinnitetään Luovissa huomiota opinnäytetöiden ohjauksessa, mutta ennen kaikkea kirjoitettaessa artikkeleita valmistuneiden töiden pohjalta. Vain murto-osa opinnäytetöistä tavoittaa suuren yleisön. Kokoomateoksiin ja ammattilehtiin kirjoitetut artikkelit ovatkin hyvä väylä tiedon levittämiseen omaa työyhteisöä laajemmalle kohdejoukolle. Julkaisujen ohella tutkimustuloksista kerrotaan myös eri kohderyhmille suunnatuilla luennoilla ja muissa tilaisuuksissa. Ne toimivat levittämisen väylänä muun muassa käytännön työssä kehitetyille ja opinnäytetöissä tarkastelluille arjen hyville käytänteille.

Puheenvuorossani olen tarkastellut tutkimustyötä ja sen koordinointia Ammattiopisto Luovin ja ammatillisen erityisopetuksen näkökulmista. Esittelemiäni toimintatapoja voidaan kuitenkin soveltaa myös muissa oppilaitoksissa ja ammattikasvatuksen muille osa-alueille.

Välttämättä ne eivät ole sellaisinaan eri organisaatioon siirrettävissä. Tästä huolimatta ne antanevat virikkeitä siihen, miten voidaan koordinoida tutkimustyötä oppilaitoksissa sekä edistää eri toimijoiden tutkimusyhteistyötä.

Lähteet

Heikkinen, A., Pitkänen, P., Saloheimo, L., Venho, P. & Teräsahde, S. 2011. Aikuiskasvatusta on tutkimisen ja asiantuntemuksen arvoisen - Aikuiskasvatuksen tutkimusyhteistyön rakenteelliset innovaatiot (AITURI)-hankkeen loppuraportti, huhtikuu 2011. Aikuiskasvatuksen tutkimusseura ry. Luettu 26.9.2011 osoitteesta: <http://www.aikuiskasvatustutkimusseura.fi/?x103997=155133>

Lämsä, A-L. (toim.) 2009. Mun on paha olla - Näkökulmia lasten ja nuorten psyykkiseen hyvinvointiin. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Lämsä, A-L. (toim.) 2011. Mieli maasta - Masentuneen nuoren kohtaaminen ja tukeminen. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Veivo, L. & Lämsä, A-L. (toim.) 2010. Mun mahdollisuus - Luovin valmentavassa koulutuksessa. Luovin julkaisuja 1. Oulu: Ammattiopisto Luovi.

